

HỘI THI “LỄ GÀ” TRONG LỄ HỘI TƯỞNG NHỚ ĐỨC VƯƠNG NGÔ QUYỀN TẠI XÃ ĐƯỜNG LÂM, THỊ XÃ SƠN TÂY, THÀNH PHỐ HÀ NỘI

I BÙI THỊ HỒNG THOA

Email: thoabth@dhhp.edu.vn

Trường Đại học Hải Phòng

"CHICKEN FESTIVAL" COMPETITION IN THE MEMORIAL FESTIVAL OF KING NGO QUYEN AT DUONG LAM COMMUNE, SON TAY TOWN, HANOI

TÓM TẮT ↔ ABSTRACT

Lễ hội tưởng nhớ đức Vương Ngô Quyền tại xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây là lễ hội truyền thống có từ lâu đời. Khác với các địa phương ở đồng bằng Bắc Bộ, lễ hội ở đây được diễn ra vào ngày 14, tháng 8 với quan niệm là ngày giỗ đức vương Ngô Quyền. Hai năm trở lại đây, lễ hội được nâng cấp từ quy mô tổ chức cấp xã lên cấp thị xã, nhiều nội dung mới đã được đưa vào trong chương trình lễ hội tiêu biểu như hội thi “lễ gà”. Hội thi “lễ gà” mới được đưa vào chương trình lễ hội trong hai năm trở lại đây nhưng đã nhận được sự tham gia nhiệt tình của người dân các thôn trong xã Đường Lâm và tổ chức hội chăn nuôi gà mía ở Sơn Tây. Trong bài viết này, tác giả tập trung giới thiệu lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền, khái quát hội thi “lễ gà” bao gồm khâu chuẩn bị, quy mô, hình thức tổ chức, từ đó đánh giá vai trò của hội thi “lễ gà” trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tại xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây.

Từ khóa: Hội thi, lễ gà, lễ hội, lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền, Đường Lâm, thị xã Sơn Tây

A service in remembrance of King Ngo Quyen held in Duong Lam commune area, Son Tay town is a long-term traditional festivity. In contradiction with other provinces in the North-East, Vietnam, this festival takes place on August 14th yearly for commemorating King Ngo Quyen's death. This festival has expanded within the town instead of being taken place with plenty of diverse activities in a local commune area for the last two years. For example, the “Chicken festival” contest, which had been added to the carnival, however, this festival of competition always attracts the enthusiastic participation from local residents belonged to in the villages of Duong Lam commune. Additionally, they also organized the “Ga Mía” in Son Tay town. In this article, the author will concentrate on illustrating the festival in memory of King Ngo Quyen, but at the same time presenting the “Chicken festival” in general including not only preparation steps but also scale, forms of organization. Relying on that, we can appreciate roles of the “Chicken festival” throughout this fiesta.

Keywords: Competitions, Chicken festival, festivals, memorial festival of Ngo Quyen, Duong Lam, Son Tay town

MỞ ĐẦU

Tìm hiểu về lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tại vùng đồng bằng Bắc Bộ bên cạnh những nội dung tương đồng về phần lễ và phần hội, ở mỗi tỉnh thành phố lại có những yếu tố, nội dung cấu thành lễ hội mang màu sắc riêng, thể hiện nét văn hoá đặc trưng của địa phương tiêu biểu như nội dung hội thi “lễ gà” trong lễ hội tổ chức tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tại vùng đất Sơn Tây.

Hội thi “lễ gà” trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền nằm trong nội dung phần hội của lễ hội. Nội dung này mới được địa phương đưa vào trong chương trình tổ chức lễ hội khi lễ hội được nâng cấp quy mô tổ chức từ cấp xã lên cấp thị xã. Tuy là một nội dung mới nhưng hội thi đã thu hút sự tham gia đông đảo của người dân ở các thôn của xã Đường Lâm. Bên cạnh đó, hội thi “lễ gà” góp phần tạo điểm nhấn, thể hiện sự khác biệt trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tại thị xã Sơn Tây so với các địa phương khác. Với những biến đổi mọi mặt về đời sống xã hội, các lễ hội đã có những tiếp biến và thay đổi cho phù hợp với tâm tư, nguyện vọng của nhân dân. Hội thi “lễ gà” là một nội dung mới, một yếu tố văn hoá mới trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tại xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây là minh chứng cho luận điểm trên.

Từ thực tế nghiên cứu, bài viết này chúng tôi mong muốn làm sáng tỏ nội dung phần hội thi “lễ gà” trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền, phân tích vai trò và ý nghĩa của hội thi “lễ gà” trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tổ chức tại xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây.

1. Khái quát lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền tại xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây, thành phố Hà Nội

Tại vùng đất Đường Lâm hiện nay có quần thể di tích đền và lăng thờ Đức Vương Ngô Quyền, theo như các vị cao niên trong làng kể lại chính tại bản đền hiện nay là nhà cũ mà xưa kia ông Ngô Quyền sinh ra và lớn lên. Đức Vương Ngô Quyền người đã xưng vương mở nước, đập tan ách đô hộ của phong kiến phương Bắc trên đất nước ta hàng nghìn năm lịch sử. Đối với người dân cả nước, Ngô Quyền hiện diện là một vị vua, một người anh hùng trí dũng song toàn nhưng với người dân Đường Lâm ông là người con quê hương đã làm rạng danh dòng tộc, xóm làng, quê hương.

Lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền là lễ hội truyền thống có từ lâu đời tại vùng đất Đường Lâm. Tuy nhiên, theo lời kể của các bậc cao niên thì thế hệ ông cha vẫn truyền tai nhau về lễ hội làng trong đó có lễ hội tưởng nhớ ông Ngô Quyền, tuy nhiên chính xác vào thời gian nào thì họ không nhớ rõ.

Hai năm trở lại đây, lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền nâng cấp từ quy mô tổ chức cấp xã lên cấp thị xã.

2. Hội thi “Lễ gà” trong lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền

2.1. Quy mô, hình thức tổ chức

Hội thi “Lễ gà” là một trong những nội dung mới được đưa vào trong lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền từ năm 2022. Hội thi thu hút được sự tham gia của 9 thôn thuộc xã Đường Lâm bao gồm: thôn Phụ Khang, thôn Mông Phụ, thôn Can Lâm, thôn Đông Sàng, thôn Đoài Giáp, thôn Hà Tân, thôn Cam Thịnh, thôn Văn Miếu, thôn Hưng Thịnh và một đội thi của Hội chăn nuôi và tiêu thụ gà Mía Sơn Tây. Như vậy, tổng cộng các đội dự thi trong hội thi “Lễ gà” là 10 đội. Các đội dự thi đến từ 9 thôn của xã Đường Lâm, bên cạnh đó hội thi còn thu hút sự tham gia của tổ chức Hội chăn nuôi và tiêu thụ gà Mía Sơn Tây.

Để có những “ông” gà với chất lượng thịt tốt và hình thức đẹp, Ban tổ chức đã chủ động đưa kế hoạch từ đầu năm để mọi người chủ động trong việc nuôi và chăm sóc các “ông” gà. Kế hoạch được thông báo về các thôn xóm, sau đó người dân chủ động trong việc lựa chọn con giống, chăm sóc. Phần thi “Lễ gà” nằm trong nội dung tổ chức nghi thức lễ của địa phương trước khi thị xã tiến hành phần nghi lễ cấp Nhà nước trong ngày chính hội 14, tháng Tám.

2.2. Khâu chuẩn bị “Lễ gà”

Hội thi “Lễ gà” là một trong những nội dung mới được đưa vào trong lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền trong hai năm gần đây. Tuy nhiên, nội dung này nhận được sự đón nhận nhiệt tình của người dân xã Đường Lâm. Để có phần “Lễ gà” đẹp mắt, phải kể đến sự chuẩn bị lễ vật cầu kỳ của các đội chơi, trước tiên là chuẩn bị gà.

Gà tham dự phần lễ là giống gà Mía đặc sản của địa phương, gà lễ phải là gà thiên, thời gian nuôi ít nhất là được 1 năm để lông mọc đủ. Bởi theo kinh nghiệm của các đội chơi, gà nuôi chưa đủ 1 năm da không căng mịn, lông chân lông thường to và như vậy khi luộc gà phần da gà sẽ không có độ bóng và đẹp. Kinh nghiệm để những chú gà thiên an toàn là sau 2 tháng tuổi, gà thiên thường có sức khoẻ không tốt bằng gà bình thường nên việc chăm sóc cũng vì thế mà vất vả hơn. Ở những tháng đầu việc cho ăn sẽ bình thường nhưng ở những tháng cuối các gia đình sẽ cho ăn nhiều hơn để vỗ béo, đồng thời để da, đùi và ức gà được căng tròn. Với người dân Đường Lâm gà lễ bao giờ cũng phải là gà thiên và thường cổ làm có gà thiên là cổ to. Người dân Đường Lâm thường dùng gà thiên làm lễ vật để tế thần, sử dụng trong những tiệc cỗ lớn của gia đình và dòng họ.

Quy trình làm gà và luộc gà được xem là một trong những nội dung quan trọng, bởi nếu không có kinh nghiệm ở khâu này sản phẩm dự thi sẽ khó đạt yêu cầu. Trước hết với việc giết mổ gà cần lưu ý chỉ được tháo lưỡi gà, dùng dao khoét bỏ phần lưỡi, không được rạch mổ. Gà phải được mổ moi, lấy ruột bên trong. Công đoạn làm lông gà, cho gà nhúng nhanh qua nước sôi, không dùng tay miết toàn bộ phần lông gà làm như vậy phần da sẽ bị xước, với những người chuyên làm gà lễ lâu năm, phần lông sẽ được nhổ từng chiếc, cách làm công phu này bù lại sẽ cho phần da gà được căng mịn. Sau khi gà được sơ chế sạch sẽ, phần cánh gà sẽ được buộc theo khung cố định hình cánh tiên, đầu cổ cố định bằng khung để có thể vươn cao, hướng về phía trước. Tiếp đến công đoạn luộc gà đòi hỏi phải là những người có kinh nghiệm, cần chọn nồi luộc gà to và rộng, có chiều sâu để khi đặt gà phần nước phải ngập qua gà. Chú ý không cho gà từ lúc nước còn lạnh, nước trong nồi cần đun nóng khoảng 80°C mới cho gà vào nồi, để phần mào gà không bị thâm, trước khi cho gà vào nước nóng cần dùng túi bóng buộc phần mào lại, đến khi gà chín phần mào sẽ đẹp hơn. Khi cho gà vào cần điều tiết lửa ở mức vừa phải, không để lửa quá to vì nếu để lửa to da gà sẽ bị nứt, còn lửa quá nhỏ không đủ để gà chín đều, đun trong khoảng 5 đến 10 phút thì tắt bếp. Sau khi tắt bếp cần mở vung nồi cho hơi từ nồi bay ra, sau đó đậy vung lại để gà trong nồi cho đến khi nước luộc gà hơi ấm thì vớt gà ra. Gà sau khi vớt sẽ được rửa qua với nước lạnh sạch nhằm loại bỏ những phần cặn nước bám trên da gà và để da gà được căng mịn. Để gà nguội từ từ, khi đã nguội hẳn mới bắt đầu tháo khung định hình cánh gà và cổ gà.

Phần “Lễ gà” ngoài những ông gà được chuẩn bị kỹ lưỡng, còn phải kể đến phần xôi. Xôi cho phần thi được nấu từ nếp cái hoa vàng, giống nếp được bà con nơi đây lưu giữ cho đến ngày hôm nay. Xôi cho lễ gà chủ yếu là xôi trắng, được đóng khuôn thành 5 phần tượng trưng cho ngũ hành. Phần xôi sẽ được sắp xếp ở dưới và gà đặt ở trên mâm xôi, bên cạnh đó còn có hương, hoa, quả thực. Phần lễ gà và xôi đều được các đội chuẩn bị từ tối hôm trước, đến sáng hôm chính hội, sản phẩm dự thi sẽ được sắp ngay ngắn trên mâm, các đội thi tập trung tại nhà chủ lễ và rước lễ ra đền, đặt theo vị trí mà ban tổ chức quy định.

3. Vai trò của hội thi “Lễ gà” trong lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền, xã Đường Lâm, tỉnh Sơn Tây, thành phố Hà Nội

3.1. Hội thi “Lễ gà” góp phần phong phú chương trình lễ hội tưởng nhớ Đức vương Ngô Quyền tại thị xã Sơn Tây

Những năm gần đây, nhiều bài viết phản ánh về các lễ hội tổ chức thường có mô típ giống nhau, nhiều lễ hội hiện nay chỉ tập trung vào phần lễ, trong khi đó nội dung cho phần hội đang dần bị mờ nhạt. Chính vì vậy,

phần thi “Lễ gà” được đưa vào trong chương trình lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền góp phần tạo điểm nhấn và sự khác biệt với các lễ hội gắn với tục thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền ở vùng đồng bằng Bắc Bộ. Hội thi “Lễ gà” được đưa vào trong chương trình lễ hội đã góp phần làm phong phú chương trình lễ hội, đồng thời mang lại không khí nhộn nhịp, vui tươi, gắn kết tinh thần đoàn kết của các thôn xóm trên địa bàn xã Đường Lâm, đồng thời tạo điểm nhấn, mang đặc điểm riêng khác lạ với các địa phương khác cùng tổ chức lễ hội tưởng nhớ Đức Vương Ngô Quyền.

3.2. Hội thi thể hiện nét đẹp văn hoá truyền thống vùng đất xứ Đoài

Xứ Đoài là vùng đất nằm về phía tây của kinh thành Thăng Long xưa. Vùng đất này được hình thành từ sớm nhờ quá trình bồi đắp phù sa của hai con sông là sông Hồng và sông Thái Bình. Là một trong những vùng đất có lịch sử lâu đời, được ví là cái nôi của nền văn minh Việt cổ. Bên cạnh đó, vùng đất này đã sản sinh cho dân tộc Việt Nam nhiều danh nhân văn hoá và nhân vật lịch sử như: Giang Văn Minh, Phùng Khắc Khoan, Khuất Duy Tiến, Phùng Hưng, Ngô Quyền... “Lễ gà” là hội thi thể hiện sự thành kính, niềm biết ơn của người dân Đường Lâm với người anh hùng dân tộc Ngô Quyền. Chính vì lẽ đó, việc chuẩn bị mâm lễ dự thi được bà con 9 thôn tiến hành một cách chu đáo và kỹ lưỡng như việc lựa chọn gà để nuôi, việc chăm sóc, quy trình chế biến, luộc gà để cuối cùng có được phần “Lễ gà” đẹp nhất. Với họ hội thi “Lễ gà” thắng hay thua đều không quan trọng, cái họ quan tâm là được dâng lễ vật của thôn xóm đến Đức Vương Ngô Quyền với mong ước cầu cho quốc thái dân an, nhân khang vật thịnh, mọi nhà hạnh phúc ấm no.

3.3. Hội thi góp phần quảng bá đặc sản ẩm thực địa phương

Gà Mía Sơn Tây được biết đến là một trong những giống gà quý xưa kia dùng để tiến vua. Tuy nhiên, do nhiều yếu tố mà giống gà này một thời gian bị mai một đi, mãi đến năm 1992 những người con quê hương đã quyết tâm tìm lại giống gà Mía vốn xưa kia là niềm vinh dự của họ. Do đó, tại vùng đất Sơn Tây Hội chăn nuôi và tiêu thụ gà Mía đã được thành lập góp phần tìm lại giống gà quý, phát triển và quảng bá đặc sản địa phương đến các tỉnh thành.

Gà Mía có những đặc điểm riêng biệt mà ở các giống gà khác không có được. Về ngoại hình, đây là giống gà đẹp, có ngoại hình đẹp mắt, thịt gà có vị ngọt đậm, da vàng, có độ giòn, thịt sáng màu. Chính vì vậy, gà Mía thường được chọn làm lễ vật để dâng cúng thần linh. Gà Mía nuôi từ một năm cho trọng lượng từ 3 đến 4kg, trọng lượng đạt đỉnh của gà Mía khi nuôi với thời gian hơn năm sẽ lên tới 6kg. Song bên cạnh đó,

CULTURE

là giống gà khó nuôi hơn gà thường, yêu cầu chăm sóc cao, đặc biệt thức ăn phù hợp là ngô, thóc, các loại rau xanh...

Kết luận

Hội thi “lễ gà” là một nội dung mới trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tại xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây. Tuy nhiên với người dân nơi đây, nội dung này dường như không phải là điều mới với họ, bởi từ bao đời nay, mỗi khi làng mở hội, người dân nơi đây thường chuẩn bị các ông gà thiên, bày biện trên mâm lễ dâng cúng đức vương Ngô Quyền với lòng thành kính sâu sắc. Từ một nghi thức truyền thống, khi được địa phương biến đổi trở thành một hội thi trong lễ hội thi “Lễ gà” đã mang giá trị to lớn. Trong bài viết này tác giả giúp người đọc hiểu rõ hơn về lễ hội truyền thống tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền, bên cạnh đó có cái nhìn sâu sắc về sự biến đổi một hiện tượng văn hoá. Lễ gà từ một lễ vật thuần túy trở thành một nội dung hội thi trong lễ hội truyền thống tổ chức tại xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây. Từ sự biến đổi đó, tác giả khái quát giá trị, vai trò mà hội thi “lễ gà” mang lại cho lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền. Nội dung hội thi “lễ gà” phản ánh những biến đổi của lễ hội truyền thống hiện nay trong việc tiếp thu một số thành tố văn hoá mới nhằm đáp ứng nhu cầu của chủ thể văn hoá.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 1. Kiều Thu Hoạch (2000), *Xứ Đoài*, Nxb Văn hoá Dân tộc, Hà Nội.**
- 2. Ủy ban nhân dân thị xã Sơn Tây (2021), *Di tích làng cổ Đường Lâm*, Nxb Thông tin và Truyền thông, Hà Nội.**
- 3. Lê Hồng Lý (2022), “Lễ hội dân gian xứ Đoài”, *Hội thảo khoa học nhân kỷ niệm 200 năm Thành cổ Sơn Tây (1822-2022)*, Tr.13-23.**